

RECENZJA

rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Andrzeja Jankowskiego pt. *Przyczyny kryzysów małżeńskich i nieważności małżeństwa wynikające z zaburzeń sfery seksualnej. Studium Kliniczne, kanoniczne i pastoralne*, Toruń 2024 (mps) ss. 375, napisanej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu pod kierunkiem ks. dr hab. prof. UMK Wiesława Kraińskiego

W odpowiedzi na prośbę Przewodniczącego Rady Dyscypliny Nauk Teologicznych ks. dr hab. Zbigniewa Zaremskiego, prof. UMK i stosownego pisma z dnia 25 marca 2024 r., uprzejmie przedstawiam recenzję rozprawy doktorskiej ks. mgr lic. Andrzeja Jankowskiego, napisanej pod kierunkiem ks. dr hab., prof. UMK Wiesława Kraińskiego.

1. Wstęp

Niewątpliwie w dzisiejszych czasach da się wyraźnie zauważyć kryzys małżeństwa i rodziny. I mimo, że dla przeważającej części ludzi małżeństwo i rodzina są istotną wartością i najważniejszą albo wprost jedyną instytucją cieszącą się uznaniem i szacunkiem, to jednak dane statystyczne dotyczące rozwodów ukazują nam kryzys i dramat wielu małżeństw i ich rodzin. W Polsce w 2022 r., jak wynika z raportu Głównego Urzędu Statystycznego, zarejestrowano 155,8 tysięcy związków małżeńskich, z czego 51 procent stanowiły związki wyznaniowe (konkordatowe), a jednocześnie udzielono ponad 60 tysięcy rozwodów. Można więc powiedzieć, że co trzecie małżeństwo się rozpada. Oficjalnie pisze się, że co czwarta rodzina w Polsce jest rozwiedziona, a stan polskich rodzin i małżeństw pod względem moralnym, wychowawczym, religijnym jest tragiczny. Liczba rozwodów ciągle rośnie i nie są wolni od takiej sytuacji wierni Kościoła, którzy mają możliwość przeprowadzenia oprócz rozwodu cywilnego, kanonicznego procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa.

Przyczyn takiego stanu rzeczy, a więc kryzysów, rozpadu małżeństwa i nieważnego jego zawarcia jest wiele. Mają one związek ze zmianami antropologiczno-kulturowymi, jak chociażby zachwianie wartości instytucji małżeństwa, nie traktowania jej jako dobra bez którego społeczeństwo nie może się obejść, nieodpowiedzialnego traktowania wspólnoty małżeńskiej, niezrozumienia jej celów, przymiotów i powołania oraz godności, jak też swobodnym, nieodpowiedzialnym traktowaniu małżeństwa.

Ważnym elementem i przyczyną kryzysów i rozpadu małżeństwa, a także orzekania przez sądy kościelne jego nieważności, są zaburzenia sfery seksualnej u jednego czy obydwu małżonków. I właśnie tej tematyce przyczyn kryzysów małżeńskich i nieważności małżeństwa wynikających z zaburzeń sfery seksualnej została poświęcona recenzowana rozprawa doktorska napisana przez ks. mgr lic. Andrzeja Jankowskiego pod kierunkiem ks. prof. Wiesława Kraińskiego. Stanowi ona studium kliniczne, kanoniczne i pastoralne, co daje możliwość szerszego, interdyscyplinarnego i bardziej analitycznego spojrzenia na podjęty przez Autora temat badawczy.

2. Tytuł, temat badawczy, treść rozprawy, źródła i bibliografia

Autor omawianej rozprawy podjął bardzo interesujący, aktualny i ciekawy temat badawczy dotyczący przyczyn kryzysów i rozpadu oraz nieważności małżeństwa wynikających z zaburzeń sfery seksualnej, która stanowi jeden z ważnych i koniecznych wymogów prawidłowego funkcjonowania każdego małżeństwa. Ta sfera życia, relacji i wspólnoty małżeńskiej jest bardzo ważna i wymaga, aby osoba zawierająca małżeństwo była pod tym względem prawidłowo rozwinięta, dojrzała, zdolna do naturalnego, normalnego współżycia seksualnego, wolna od różnych dysfunkcji, nieprawidłowości, patologii czy zaburzeń seksualnych czy psychoseksualnych. Zaburzenia sfery seksualnej dotyczące nieprawidłowości funkcji i reakcji oraz siły potrzeby seksualnej często są powodem poważnych problemów w relacjach małżeńskich i przyczyną rozpadu małżeństwa. Stąd z uznaniem należy odnieść się do podjętego zadania badawczego, które – jak wykazuje jego lektura – zostało głęboko osadzone w szerokim kontekście życia współczesnego człowieka i jego ludzkiej seksualności na płaszczyźnie psychologicznym, kanonicznym i teologiczno-pastoralnym.

Autor wyjaśnia to we wstępie wskazując na ich przeróżne przyczyny (organiczne uszkodzenia mózgu, zaburzenia hormonalne, wpływy środowiskowe, urazy psychiczne, zaburzenia emocjonalne, niewiedza co do życia płciowego i jego fizjologii, wpływ sfery psychoseksualnej i stopień dojrzałości osobowościowej i seksualnej, kompleksy i lęki). Nie wymienia jednak wprost z nazwy we wstępie takich zaburzeń lub dewiacji psychoseksualnych jak: homoseksualizmu, erotomanii, transseksualizmu, osób biseksualnych i transpłciowych, jak i osób uznających siebie za heteroseksualne, ale nie potrafiące jeszcze określić, jaka jest ich orientacja seksualna i rodzi się od razy wątpliwość i pytanie czy w treści rozprawy znajdziemy omówienie tych kwestii. Okazuje się, że tak,

stąd nie można mieć do Autora pretensji, że ich nie zamieścił we wstępie, aczkolwiek mógł zaznaczyć, że nie wymienia tylko niektóre.

Tytuł rozprawy doktorskiej nie budzi zastrzeżeń jest interesujący, aktualny i klarowny, określa zasadnicze zagadnienia, które stanowią przedmiot przeprowadzonych przez Autora badań. Głównym celem jaki stawia sobie Ksiądz Doktorant w ocenianej dysertacji jest odpowiedź na następujące pytania: „na ile prawidłowo ukształtowana osobowość człowieka pomaga w realizowaniu powołania małżeńskiego? Czy małżeństwo kanoniczne jest w stanie poradzić sobie w sposób konstruktywny z doświadczanymi trudnościami? Czy pojawiające się w małżeństwie problemy szeroko rozumianej sfery seksualnej w przeważającej liczbie przypadków muszą stać się przyczyną rozpadu małżeństwa czy też odpowiednio wcześnie zauważone i przepracowane są w stanie zażegnać trudności i umocnić małżeństwo, doświadczające trudności we wzajemnej miłości i oddaniu? (s. 8). Pytanie te stanowią można powiedzieć tezę badawczą rozprawy doktorskiej, aczkolwiek szkoda, że postawiona została tylko w formie powyższych pytań. Temat rozprawy zasługiwałby na nieco głębsze treściowo postawienie tezy badawczej, aczkolwiek ta postawiana może być uznana za wystarczającą, bowiem pytania badawcze postawione we wstępie określają zakres i cel podjętych badań i można powiedzieć wystarczająco definiują zakres badawczy, który w takim zakresie nie był dotychczas przedmiotem analiz. Co więcej w zakończeniu Autor na te pytania badawcze raz jeszcze skrótowo, aczkolwiek precyzyjnie odpowiada.

W związku z tym studium to ma charakter nowatorski i daje cenny wkład w rozwój opracowań na temat kanonicznego prawa małżeńskiego, aspektów i relacji psychologiczno-psychiczno-seksualnych w małżeństwie, jak i wątków teologiczno-pastoralnych relacji małżeńskich w odniesieniu do sfery seksualnej. Podjęty temat został omówiony od strony teoretycznej i empirycznej, a przybliżone wykroczenia przeciw czystości i godności życia małżeńskiego oraz zaburzeni sfery seksualnej, potwierdzone konkretnymi przykładami zaczerpniętymi z akt sądowych, ukazały jak z wieloma problemami i trudnościami muszą mierzyć się często małżonkowie, gdy dotkną ich te problemy. Zagadnienia będące przedmiotem ocenianej dysertacji, zostały przez Doktoranta rzetelnie przeanalizowane i usystematyzowane przede wszystkim w oparciu o materiał źródłowy, jednak nie do końca we wstępie precyzyjnie określony, a także o dość obszerną literaturę przedmiotu.

Rozprawa zawiera, oprócz *strony tytułowej*, *spisu treści* (s. 2-3), *wstępu* (s. 4-11) i *zakończenia* (s. 315-325), *streszczenia (abstraktu) w języku polskim* (s. 372-373), *streszczenia (abstraktu w języku angielskim)* (s. 374-375), obszernej i bogatej *bibliografii* (s.

345-371) podzielonej na źródła (prawidłowo usystematyzowane i literaturę przedmiotu, prawną i prawno-kanoniczną, psychologiczną oraz pomocniczą, a także strony internetowe, pięć merytorycznych *rozdziałów* (s. 12-314) podzielonych na podrozdziały, stanowiące dość zwartą syntezę podjętej problematyki, oczekiwaną od tego rodzaju opracowania. Rozprawę ubogaca 27 *aneksów* zamieszczonych na końcu dysertacji, a ukazujących statystyki ilości zawartych małżeństw, ilości rozwodów i separacji, postępowań mediacyjnych, klasyfikacji chorób i problemów zdrowotnych w sferze seksualnej i chorób płciowych.

W *rozdziale* pierwszym zatytułowanym: *Fundamenty antropologiczne małżeństwa chrześcijańskiego* (s. 12-62) Autor pragnąc ukazać kluczowe dla podjętego problemu naukowego zagadnienie ludzkiej seksualności, przybliży najpierw czytelnikowi antropologiczne fundamenty małżeństwa chrześcijańskiego, a więc omawia pojęcie osoby ludzkiej i określenie pewnych norm w jej funkcjonowaniu w aspekcie norma a patologia. Zabrakło w poczynionych wywodach Autora bardziej wnikliwego spojrzenia i zaakcentowania teologicznego wymiaru małżeństwa. Następnie Doktorant prawidłowo definiuje małżeństwo z punktu widzenia prawa kanonicznego koncentrując się na ukazaniu seksualności jako jednego z podstawowych wymiarów miłości między mężczyzną i kobietą. Pewien niedosyt odczuwa się w zbyt ogólnym ujęciu i ukazaniu małżeństwa z punktu widzenia psychologicznego w odniesieniu do sfery seksualnej, a przecież jest to studium również kliniczne, jak mówi tytuł rozprawy. Brakuje również – jak w innych rozdziałach – pewnego podsumowania treści ukazanych i analizowanych w tym rozdziale, a poczynione w ostatnim akapicie rozdziału jest trochę niewystarczające.

W *rozdziale* drugim: *Problemy z seksualnością człowieka* (s. 63-200), dość obszernym i podzielonym na pięć podrozdziałów została na początku przedstawiona istota kryzysu małżeństwa w odniesieniu do przeżywanych we wspólnocie małżeńskiej problemów z seksualnością, a następnie Autor ukazał i omówił konkretne problemy dotyczące ludzkiej płciowości i niewłaściwego jej wykorzystania, jakie są zapisane w *Katechizmie Kościoła Katolickiego* oraz *Kryteriach diagnostycznych zaburzeń psychicznych DSM-5* i *Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób ICD-10*. Możemy znaleźć ich wyszczególnienie i dość szerokie omówienie w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym w sensie orzecznictwa sądowego w sprawach o nieważność małżeństwa, gdzie Autor analizuje wyroki Sądu Biskupiego Toruńskiego. Szkoda, że Autor w podrozdziałach nie wyszczególnił tych nieprawidłowości, dysfunkcji i problemów, zarówno w świetle *Katechizmu* (rozwiążłość, masturbacja, pornografia, prostytutcja, homoseksualizm,

czczołość, wolne związki), jak i *Kryteriów* oraz *Międzynarodowej Klasyfikacji* (opóźniony wytrysk, zaburzenia orgazmu u kobiety, zaburzenia zainteresowania/wzbudzenia seksualnego u kobiet, bolesć genitalno-miednicza zwana też zaburzeniem penetracji (pochwica lub dyspareunia), osłabienie pożądania seksualnego, przedwczesny wytrysk nasienia, dysfunkcje seksualne wywołane substancją lub lękiem, zaburzenia tożsamości płciowej, chirurgiczna zmiana cech płci, zaburzenia rozwoju płciowego, zaburzenia parafiliczne, ekshibicjonizm, masochizm i sadyzm pedofilia, fetyszyzm, seksualny, transseksualizm, transwestytyzm, oglądactwo, zaburzenia preferencji seksualnej i inne) co zapewne pozwoliłoby czytelnikowi sprawniej zapoznać się z ich specyfikacją już w spisie treści, po potem musiałyby mieć odzwierciedlenie w treści. Na zauważenie zasługuje piąty podrozdział tego rozdziału ukazujący Internet jako nowe zagrożenie dla seksualności człowieka. W sumie jest to bardzo merytoryczna i dobra część rozprawy nie tylko od strony teoretycznej, ale i ukazania zastosowania teorii odnoszącej się do zaburzeń sfery seksualnej osoby do spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa, gdzie wykazywano niezdolność osoby do zawarcia i funkcjonowania w małżeństwie. Mógł też Książd Doktorant poczynić bardziej szerokie i pogłębione podsumowanie tego rozdziału, postąpił jednak podobnie jak w rozdziale pierwszym, czyniąc to w dwóch małych akapitach.

R o z d z i a ł t r z e c i, bardzo krótki, bo zawierający 23 strony. Autor zatytułował: *Niezdolność konsensualna podmiotowa do zawarcia małżeństwa* (s. 201-223), koncentrując swoje analizy i uwagę na zdolności konsensualnej do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095, nr 1 i 2 KPK, czyli pozbawienia wystarczającego używania rozumu oraz poważnego braku rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich wzajemnie przekazywanych i przyjmowanych, odnosząc je do ogólnej systematyki zaburzeń seksualnych. Autor wyjaśnia czym jest zgoda małżeńska jako akt woli i rozumu oraz przyczyna sprawcza każdego zawieranego małżeństwa, podaje systematykę tytułów nieważności małżeństwa w odniesieniu do ogólnej systematyki zaburzeń seksualnych i dwóch numerów kan. 1095 KPK – 1 i 2, czyli braku używania rozumu i poważnego braku rozeznania oceniającego. Analizy te mające charakter kanoniczny w aspekcie procesu o nieważność małżeństwa, są dość precyzyjne, aczkolwiek nie zbyt dużo jest odniesień do zaburzeń seksualnych wynikających z braku używania rozumu i braku rozeznania oceniającego, jak też nie zawsze poparte są szerszą literaturą przedmiotu. Brakuje też – jak to było i w poprzednich dwóch rozdziałach – podsumowania rezultatów badawczych wynikających z podjętej tematyki.

W r o z d z i a l e c z w a r t y m, równie krótkim jak poprzedni rozdział trzeci pt. *Niezdolność konsensualna przedmiotowa do zawarcia małżeństwa* (s. 224-256) znajdujemy analizy, podobnie jak w rozdziale trzecim, o charakterze kanonicznym w odniesieniu do niezdolności konsensualnej przedmiotowej, a więc numery 3 kan. 1095 KPK, który stwierdza, że „niezdolni do zawarcia małżeństwa są ci, którzy z przyczyn natury psychicznej nie są zdolni podjąć istotnych obowiązków małżeńskich”. Autor zaznacza, że w tym przypadku „kontrahent jest zdolny do wyrażenia zgody małżeńskiej, ale z przyczyn natury psychicznej nie jest w stanie wypełnić przedmiotu zgody małżeńskiej, czyli obowiązków małżeńskich. Ks. Doktorant najpierw analizuje zakres przyczyny psychicznej, po czym przedstawia istotne obowiązki małżeńskie, powołując się szczególnie na ks. prof. Ryszarda Sztychmilera, a następnie przechodzi do analizy zagadnienia niezdolności do stworzenia wspólnoty życia w aspekcie różnych zaburzeń seksualności człowieka, przywołując również orzecznictwo Sądu Biskupiego Toruńskiego w sprawach małżeńskich. Rozdział ten jest bardziej wnikliwy i ubogacający dysertacji niż rozdział poprzedni. Lektura tego rozdziału uświadamia czytelnikowi jak skomplikowanym i czasami trudnym do właściwej oceny i udowodnienia są zaburzenia seksualne, gdzie prowadząc kanoniczny proces o nieważność małżeństwa należy analizować aspekty dysfunkcji ludzkiej seksualności z perspektywy prawa kanonicznego i aspektów psychologicznych.

Ostatni r o z d z i a ł, p i ą t y pracy doktorskiej zatytułowany *Rozwiązania duszpasterskie* (s. 257-314), stanowi – jak pisze Autor – „zwieńczenie rozprawy poprzez przybliżenie choć niektórych sposobów by wesprzeć osoby przeżywające kryzysy natury seksualnej we wspólnocie małżeńskiej”. „Sposoby” te Ks. Doktorant uszeregował i omówił w pięciu punktach: 1. Seksoholizm jako wyzwanie dla duszpasterstwa, 2. Przygotowanie do małżeństwa, 3. Terapia psychologiczna i seksuologiczna, 4. Mediacje małżeńskie i rodzinne, 5. Troska duszpasterska i wspólnoty kościelne. Podjęte analizy są dość trafne, ale nie zawsze pogłębione merytorycznie, aczkolwiek niektóre przemyślenia i sugestie Autora są warte zwrócenia uwagi i podjęcia w praktyce duszpasterskiej Kościoła. Oczywiście większość z nich jest stosowana, ale zawsze warto je przypominać i pogłębiać duszpastersko. Jak już zaznaczyłem, szkoda też, że Autor nie zamieścił na końcu również rozdziału bardziej znaczącego podsumowania. Dałoby to czytelnikowi w gąszczu przytaczania i analizy licznych źródeł, przede wszystkim prawa powszechnego, możliwość łatwiejszego śledzenia toku prowadzenia myśli przez Doktoranta i prezentowania podjętej i analizowanej problematyki, tym bardziej, że ma ona charakter interdyscyplinarny.

Treść monografii spinają jakby w klamry: *Wstęp i zakończenie*. We *wstępie* (s. 4-11) czytelnik napotyka oczekiwane w tym miejscu informacje, a więc wyjaśnienie i określenie tematu i celu rozprawy, wskazanie metody badań i płaszczyzny źródłowej, wreszcie uzasadnienie przyjętego schematu, czyli dyspozycję pracy (mogła by być bardziej wnikliwa i przejrzysta). Szkoda, że Autor nie wskazuje szczegółowo na źródła prawne i teologiczne tylko bardzo lakonicznie je wspomina sygnalizując treści jakie zostaną podjęte i analizowane w poszczególnych rozdziałach, a więc Kodeks Prawa Kanonicznego, Katechizm Kościoła Katolickiego, czy też Kryteria diagnostyczne zaburzeń psychicznych i Międzynarodową Klasyfikację Chorób, akta Sądu Biskupiego Toruńskiego. Oczywiście znajdujemy je wymienione w bibliografii, ale przydałoby się i w tym miejscu wymienić choćby najważniejsze. Ks. Doktorant nie wspomina też we wstępie o zamieszczeniu na końcu rozprawy 27 dość ciekawych *aneksów* (s. 326-344), których też nie opisuje co zawierają i jakie mają znaczenie dla ubogacenia dysertacji.

Zgodnie z postawionym celem badawczym i wynikającą z niego konstrukcją pracy, Autor w swej rozprawie posłużył się, jak pisze, metodą naukową analityczno-syntetyczną (s. 8), szkoda jednak, że nie napisał więcej na temat jej określenia i zastosowania w swoich dociekaniach badawczych, tym bardziej, że praca ma charakter interdyscyplinarny.

W *zakończeniu* (s. 315-325) Autor podsumowuje przeprowadzone analizy podjętego tematu badawczego i stawia pewne wnioski ze swoich badań formułując odpowiedzi na postawione we wstępie pytania badawcze. Przede wszystkim stwierdził, że bogactwo analizowanego materiału pokazuje, że liczne problemy małżeństw i rodzin żyjących w XXI wieku dotyczą płciowości i seksualności, w tym różnych zaburzeń sfery seksualnej. Ks. Doktorant stawia wniosek, że prawidłowo ukształtowana osobowość człowieka i sfera jego seksualności w dużym stopniu pomaga w realizacji powołania i poprawnych, właściwych i prawidłowych relacji małżeńskich. Jednocześnie wskazuje, że pojęcie „normalności” sfery seksualności człowieka, jest dzisiaj przedefiniowywane w sensie pojęć i zjawiska (homoseksualizm, transwestytyzm, związki jednopłciowe), co jest poważnym zagrożeniem i zakłóceniem realizacji powołania małżeńskiego. Zauważa również na wiele zagrożeń i promocję oraz przyzwolenie na niedojrzałe i dysfunkcyjne, zaburzone zachowania i postawy w sferze seksualnej człowieka. W tym kontekście postuluje wielość zadań i wysiłków ze strony Kościoła, jego duszpasterstwa, aby wspomóc

ludzi młodych przygotowujących się do zawarcia małżeństwa, jak i samych małżeństw, aby korzystały z różnych form pomocy duszpasterskiej.

Zakończenie jest udaną częścią rozprawy, gdzie Autor podsumowując swoje badania i narrację naukową, zauważając jak poważny wpływ na kryzysy małżeńskie i często rozpad małżeństwa mają wpływ niewłaściwe zachowania i zaburzenia seksualne. Stwierdza również, że podjęte zagadnienia są trudne, a jednocześnie niezmiernie ważne dla konkretnych ludzi, dla społeczeństwa i wspólnoty Kościoła.

Na uwagę zasługują zamieszczone po zakończeniu rozprawy, nie zasygnalizowane i nie opisane we wstępie, *aneksy* (s. 326-344) ukazujące statystyki ilości zawartych małżeństw, ilości rozwodów i separacji, postępowań mediacyjnych, klasyfikacji chorób i problemów zdrowotnych w sferze seksualnej i chorób płciowych.

Bibliografia i spis treści oraz streszczenie (abstrakt) w języku polskim i angielskim, dopełniają zawartość recenzowanej dysertacji. *Bibliografia* (s. 345-371) została przygotowana starannie, zestawiona w sposób usystematyzowany z podziałem na źródła (usystematyzowane według poszczególnych kategorii), literaturę przedmiotu (teologiczną, prawną i prawno-kanoniczną, psychologiczną) i literaturę pomocniczą oraz wykorzystane strony internetowe. Przy całej rzetelności i staranności opracowania bibliografii, Autor przeoczył w kwerendzie dość ważną publikację książkową: Emalia Lichtenberg-Kokoszka, *Seks w konfesjonale. Bo nic co ludzkie, nie jest mi obce*, Wydawnictwo „Impuls”, Kraków 2023, ss. 302. Jestem też ciekaw, czy Autor widział i zajrzał do publikacji ks. Władysława Szafrąńskiego, pt. *Homoseksualizm jako problem pastoralno-sądowy*, Włocławek 1987, którą cytuje. Nadto nie do końca prawidłowo cytuje kwartalnik „Prawo Kanoniczne” (s. 31) i w wykazie bibliografii. Dysertacja nie zawiera wykazu skrótów, mimo że Autor używa w opracowaniu skrótów takich chociażby jak: KPK, KKK, USKJ, SBDT, DSM, AAS. Niektóre w przypisach wyjaśnia, np. – dalej: KPK, ale nie wszystkie, np. AAS, USKJ (s. 52).

Bibliografia, oprócz źródeł, składa się 290 pozycji literatury związanej z tematem dysertacji. Większość z nich stanowi literatura polskojęzyczna, a także ponad 20 pozycji obcojęzycznych. Literatura przedmiotu została odpowiednio dobrana i zastosowana, a jej zakres wskazuje, że Autor recenzowanej rozprawy dokonuje nie tylko szerokiej analizy podjętego zagadnienia badawczego, ale również wykazuje się szeroką znajomością wiedzy teoretycznej z zakresu teologii, psychologii i prawa kanonicznego, a także – co jest ważne i czemu daje wyraz w swej dysertacji – zastosowaniem wiedzy teoretycznej w praktyce sądowej. Wykorzystana w opracowaniu bogata bibliografia świadczy o dogłębnym

poznaniu tematu i erudycji Autora, a także o umiejętności systematyzacji analizowanego materiału badawczego.

3. Ocena merytoryczna rozprawy

1. Rozprawa ks. mgr Andrzeja Jankowskiego – jak zaznaczyłem wcześniej – podejmuje bardzo interesujące i ważne zagadnienie odnoszące się do przyczyn kryzysów małżeńskich i nieważności małżeństwa wynikających z zaburzeń sfery seksualnej człowieka, konfrontując w swoich analizach badawczych elementy i aspekty kliniczne (psychologiczne), kanoniczne i pastoralne tych niewłaściwych i dysfunkcyjnych postaw i zachowań. Tytuł rozprawy jednoznacznie i precyzyjnie określa jaki będzie cel dociekań naukowych, które Doktorant dość dokładnie określa we *wstępie* stawiając tezy badawcze i odpowiadając na nie w poszczególnych częściach rozprawy, jak też podsumowując je w zakończeniu.

2. Sam ogólny schemat rozprawy jest poprawny, a podział na pięć rozdziałów jest przejrzysty, logiczny, wyczerpuje temat i stwarza spójną oraz zwartą syntezę omawianego zagadnienia. Konstrukcja opracowania jest uzasadniona, wyczerpująca i można powiedzieć konsumuje wszystkie aspekty i wymiary podjętego zagadnienia. Zapewne, co jest do dyskusji, korzystniej dla pracy byłoby – co już zaznaczyłem – gdyby w pierwszym rozdziale Autor bardziej wnikliwie ukazał małżeństwo i relacje małżeńskie odnośnie sfery seksualnej z punktu widzenia psychologicznego, a nie tylko klinicznego.

3. Zabrakło mi też w rozdziale drugim, co jest dyskusyjne, wprowadzenia podziału na podrozdziały, w których Autor usystematyzowałby wszystkie wymieniane w treści rozdziału nieprawidłowości, dysfunkcje i problemy odnoszące się do sfery seksualnej człowieka w świetle katechizmu Kościoła Katolickiego, jak i Kryteriów oraz Między narodowej Klasyfikacji. Autor je wymienia w treści, jednak gdyby zostały pogrupowane w np. dwóch grupach, było by to bardziej przejrzyste dla czytelnika.

4. Pod względem m e r y t o r y c z n y m, zarówno w tekście, jak i w bardzo bogatych i szerokich notach podtekstowych, należy stwierdzić wysoki stopień dokładności, precyzji i pedanterii Autora. Sięga do wielu źródeł prawa powszechnego, stara się w sposób wyczerpujący je omówić i przeanalizować, aczkolwiek niektóre kwestie zbyt pobieżnie i ogólnikowo. Tym bardziej było to trudne i wymagające jeżeli weźmie się pod uwagę ilość cytowanych i wykorzystanych w dysertacji źródeł, jak i literatury. Wielość źródeł sprawia, że czytelnik może być zaskoczony wielością podejmowanych wątków oraz w miarę

wnikliwym ich omówieniem, szczególnie udanej części i ważnej odnoszącej się do rozdziału piątego. Bardzo ważnym elementem jest sięganie i analizowanie orzecznictwa Sądu Biskupiego w Toruniu odnośnie zaburzeń sfery seksualnej, gdzie stosowano przepisy kan. 1095 KPK. Autor wiele się tutaj napracował i efekty tego są widoczne w rozprawie, co też świadczy o jego erudycji. Dopełnieniem znajomości źródeł i ich wykorzystania jest także erudycja Ks. Doktoranta w zakresie literatury pomocniczej przedmiotu. Biorąc pod uwagę tak bogatą bazę źródłową i wykorzystaną literaturę, nie można Autorowi zarzucić, że omawiany temat przedstawił w sposób niekompletny. Wręcz przeciwnie, zastosowane i wykorzystane w rozprawie źródła i opracowania dają kompletny obraz podjętego i opracowanego zagadnienia.

5. Poczynione przeze mnie uwagi krytycznie nie pomniejszają tego wysiłku i podjętej pracy, tym bardziej, że niektóre moje uwagi są zapewne dyskusyjne. Mimo pewnych uwag krytycznych zasygnalizowanych w recenzji, uważam że cel rozprawy został jasno i w pełni zrealizowany przez Księdza Doktoranta.

4. Ocena formalna rozprawy

Autor zastosował metodę analityczno-syntetyczną. Należy podkreślić, że wyjaśnienie zamieszczone we *wstępie* pracy odnośnie zastosowanej metody potwierdza się w treści dysertacji. Autor w sposób poprawny zastosował wskazaną metodę w swojej pracy, analizując źródła psychologiczne, prawno-kanoniczne i teologiczne, a także swobodnie poruszając się i wykorzystując cytowaną literaturę.

Praca doktorska Ks. Andrzeja Jankowskiego została napisana została właściwie pod względem stylistycznym, z zastosowaniem poprawnej terminologii. Stąd też lektura pracy nie stwarza problemów. Język pracy doktorskiej jest poprawny, aczkolwiek miejscami poszczególne zdania są zbyt długie, nie spotyka się też wielu błędów literowych. Przypisy są prawidłowe i nie budzą większych problemów czy zastrzeżeń. Pewne zastrzeżenia mogą budzić niektóre zapisy sformułowań i nazw w cudzysłowie lub kursywą, należałoby to ujednostliwić.

5. Wnioski końcowe

W podsumowaniu należy stwierdzić, że recenzowana rozprawa o charakterze interdyscyplinarnym, jakkolwiek zawiera wskazane wyżej mankamenty, jest dziełem

wystarczająco dojrzałym, będącym owocem rzetelnie przeprowadzonych badań teoretyczno-praktycznych, liczącym się wkładem Autora w rozwój badań nad przyczynami kryzysów małżeńskich i orzeczeń nieważności małżeństwa wynikających z zaburzeń sfery seksualnej człowieka. Posiada dobrą konstrukcję metodologiczną, dobrze sprecyzowany temat badawczy, jasno określony cel oraz właściwą strukturę. Jest opracowaniem samodzielnym, twórczym, ubogającym polską literaturę kanoniczną i teologiczną oraz psychologiczną. Obszerność pracy i jej merytoryczna zawartość świadczy o dogłębnej analizie podjętych w temacie zadań oraz o rzetelności dokonanych badań. Wykładnia analizowanych zagadnień zasługuje na pozytywną ocenę, a zasygnalizowane w recenzji uwagi nie podważają jej pozytywnej oceny. Autor dobrze zatem zrealizował swoje zamierzenia badawcze wykazując znajomość materii i odpowiednie przygotowanie warsztatowe.

6. Konkluzja

W konkluzji recenzji stwierdzam, że praca ks. mgr lic. Andrzeja Jankowskiego spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, o których mowa w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668, z późn. zm.), ponieważ:

- stanowi oryginalne rozwiązanie postawionego w tytule rozprawy zagadnienia;
- na postawione pytania badawcze odpowiada całościowo, biorąc za podstawę zakres przyjęty we wstępie pracy;
- prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie teologii i prawa kanonicznego oraz wymagany stopień dojrzałości naukowej i umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Wskazane w recenzji nieliczne braki i uwagi dotyczące podziału treści, języka pracy nie umniejszają walorów rozprawy. W związku z tym wnoszę o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Włocławek, dnia 23 kwietnia 2024 roku



Ks. dr hab. Janusz Gręźlikowski